

שאלה: לפעמים אני נבהל מחלומות רעים בעת שינתי. האם חלילה הם סימן לרעות שיבואו עלי? ומה עלי לעשות להגמל מהחלומות הרעים?

תשובה: יש סוגיות חלוקות בגמרא. היו בין אנשי חז"ל שנתנו אימון רב בחלומות. והיו שזלזלו בהם. סוגיא ארוכה יש בפתרון החלומות במסכת ברכות (עמ' נה-נז). אבל באמצע הסוגיא (דף נו ראש ע"א) הביאו גם כן דיעה שאין אדם חולם אלא ממה שהרהר עליו ביום הקודם. כלומר הוא גרם לעצמו. גם אמרו "דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין" (גיטין נב ע"א, סנהדרין ל ע"א, הוריות יג ע"ב). בתלמוד ירושלמי שבידינו אין שום התייחסות לחלומות, פרט לתפילה שאומרים בעת ברכת כהנים, תפילה שהובאה גם בבבלי.

גם בין הראשונים יש חילוקי דעות כמה יש לתת אימון בחלומות. הרמב"ם לא הזכיר בספר ההלכות שלו את ענין "הטבת חלומות" בפני שלושה (ברכות נה ע"ב). גם את המושג בגמרא שהרואה חלום רע [שלכאורה מבשר לו רעות], יש לאדם אפשרות לתקן הענין ע"י שיצום למחרת (ברכות לא ע"ב) הרמב"ם היסב הדרכה זו כאמצעי לנושא חינוכי, כדי שהאדם יתפוש הזדמנות לחזור בתשובה על עונותיו. כך לשונו (הלכות תעניות פ"א הי"ב):

"הרואה חלום רע צריך להתענות למחר **כדי שישוב ויעור [ייתעורר] במעשיו ויחפש בהן ויחזור בתשובה**. ומתענה ואפילו בשבת ומתפלל "עֲנֵנו" בכל תפלה אף על פי שלא קיבלה עליו מבעוד יום. והמתענה בשבת מתענה יום אחר [=נוסף] מפני שביטל עונג שבת". זאת אומרת חז"ל תפשו כאן הזדמנות להשתמש בחלום שפקד אותו, כדי שוב לתקן את מוסרו של האדם.

ובשני מקומות העתיק הרמב"ם פסק הגמרא שאין לחשוש לחלומות. (רמב"ם, הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ו הלכה ו):
"אמרו לו בחלום: 'מעשר שני של אביך [=שבינתיים מת] שאתה מבקש [=מחפש] הרי הוא במקום פלוני'; **אף ע"פ שמצא שם מה שנאמר לו** אינו מעשר, דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין". [כלומר, אפילו בחשש חילול הקודש, אין לתת אימון בחלום]

ועוד: (רמב"ם הלכות זכיה ומתנה פרק י הלכה ז):
"הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו [=אביו מת ואינו יודע היכן אביו החביא את כספו] ולא ידע היכן החביאם, ואמרו לו בחלום 'כך וכך הם, במקום פלוני הן' ושל פלוני הן [=הם שייכים לאדם אחר] ושל מעשר שני הן'; וּמְצָאוּ במקום פלוני שנאמר לו, ובמנין שנאמר לו [=אותו סכום בדיוק!] זה היה מעשה ואמרו חכמים [=חז"ל] 'דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין'".

פלא גדול הוא. בחלום הזה גם הודיעו לו דבר סתר היכן הכסף נמצא וגם הודיעו לו את סכום המסוים של הכסף, ואלו דברים שהוכח אל החולם שהם נכונים! ואע"פ כן אינו חייב למסור כסף זה לאותו אדם שלישי, ואין לו לחשוש מאיסור גניבה. דברים אלו שהעתיק הרמב"ם הם דברי חז"ל הלכה למעשה.

אבל כאמור יש בזה חילוקי דעות גם בין חז"ל וגם בין הראשונים. כיצד עלינו לנהוג? אביא כאן דברי שני גדולי עולם. כתב הרב אליעזר פאפו (מלפני כמאתים שנה) בספרו "פלא יועץ" (ערך: חלום) "ופשר דבר הוא שיותר טוב הוא שלא לחוש על החלומות ושלא להתפחד כלל... ואל יספר חלומו לשום אדם, כי על הרוב רובא דרובא החלומות שוא ידברו, ובפרט בדור יתום כזה אינו בנמצא איש כזה שתעלה נשמתו לישיבה של מעלה [=בעת שינתו] ויגלו לו עתידות, כמו שהיה נוהג בקדושי עליונין רבותינו הקדמונים... רק כח הדמיון פועל מבלי השכל, וחושב מחשבות [מבעוד יום הקודם, והם שגרמו לו]. ויש חלומות מחמת עצבות... ויותר טוב שלא לחוש כלל". [וכתב שם כי מי שבכל זאת נפשו עגומה עליו, יצום ויחלק כסף צדקה לעניים].

יש חלומות שכתוב בסידור ר' יעקב עמדין שיש לצום עליהם אפילו אם חלם בשבת. היה אחד שחלם כך ושאל את ה"חזון איש" מה לעשות. וענה לו (אגרות חזון איש, ח"ב אגרת קמט): "הרבה פעמים חלמתי כמו אלה, ולא שמתי לב לזה. נכון שתאמר [תפילת] "רבנו של עולם" [המוזכרת בברכות נה ע"ב] בשעת נשיאת כפים [של הכהנים]".

סוף דבר, ראוי ביותר לא לחשוש לחלומות, ולהיות בעל אופי שמח. סגולה לא לחלום חלומות רעים הוא להגיד ברכת "המפיל חבלי שינה" (המוזכרת בברכות ס ע"ב) שם מפורש שמבקשים רחמים מהקב"ה לבל נחלום רע. ואני מוסיף כי טוב לומר מזמור צ"א של תהלים, ולהקדים לזה פסוק אחרון של מזמור צ', כמו שייעצו חז"ל (שבועות טו ע"ב) כשמירה נגד כל פגע רע. ולעשות כך כל ערב לפני השינה.

הערה: אמנם ישנם חלומות שהם מעין נבואה ("אחד מששים שבנבואה" – ברכות נז ע"ב; "בחלום אדבר בו" – במדבר יב, ו) אבל חוננו בזה אך ורק אנשי מעלה, נביאים וקדושי עליון. זה פרט לגוים יחידים שהוזכרו בתורה, אבימלך, לבן, פרעה, נבוכדנצר שהיו חריגים חד-פעמים. אבל מי בדורנו הראוי לכך? נמליץ "פחות מאחד מתוך אלף".

